

ULUSLARARASI HUKUKTA DAVETLE MÜDAHALE: MALİ ÖRNEĞİ

Gökhan Albayrak*

Özet

Uluslararası hukukta bir devlete karşı kuvvet kullanma ve o devletin iç işlerine karışma yasak olmasına rağmen, bir devletin yabancı askeri gücü daveti bu yasağı ortadan kaldırabilir. Tarihte pek çok kez, yapılan müdahalelerin ilgili devletin daveti üzerine yapıldığı belirtilmiştir. Fakat davetle müdahalenin uluslararası hukuka uygunluğu sağlayabilmesi için maddi ve şekli bazı şartları yerine getirmesi gerekir. Fransa'nın Mali'ye 2013 yılındaki müdahalesinin de meşru olabilmesi için bu şartları sağlaması gerekmektedir. Maddi ve şekli şartlar incelendikten sonra Fransa'nın söz konusu müdahalesinin uluslararası hukuka uygun görüldüğü belirtilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Mali, Fransa, Davetin Geçerliliği, Rıza, Davetle Müdahale*

1. Giriş

“*Volenti non fit injuria*” ilkesi müşterek hukukta rıza gösteren şahsın rıza gösterdiği hususta zarar gördüğünü iddia edememesi anlamına gelir. Bu

* Arş. Gör. ,Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ilke uluslararası hukukta da bir anlam ifade eder. Örneğin Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun 2001 yılında hazırladığı "Uluslararası Hukuka Aykırı Fiilleri Dolayısıyla Devletin Sorumluluğu" çalışmasının 25. maddesi diğer devletin fiiline ilişkin gösterilen geçerli bir rızayı sorumluluğu engelleyen bir neden saymıştır.¹ Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 2(4) maddesi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı kuvvet kullanmayı ve kuvvet kullanma tehdidini yasaklamaktadır. Uluslararası Adalet Divanı da Nikaragua Davası'nda kuvvet kullanma yasağının *jus cogens* nitelikte olduğunu belirtmiştir.² Kuvvet kullanma yasağı ile birlikte devletin herhangi bir müdahalesi ise iç işlerine karışma yasağını ihlal edebilir. Karışma addedilen bu fiiller uluslararası hukuka aykırı görülmektedir.³

Hükümetin geçerli bir rızasına binaen bir başka devletin kuvvet kullanması veya kuvvet kullanmayı içermeyen bir karışmada bulunması uluslararası hukuka aykırı görülmemektedir. Devlet uygulamaları ve *opinio juris* bu yöndedir. Günümüzde uluslararası hukuk normlarının büyük bir bölümü devletlerinin rızasına dayanmaktadır. Rızanın bu bakımdan kurucu bir rolü vardır. Ayrıca rızanın normal olarak uluslararası hukuka aykırı olan durumları uluslararası hukuka uygun hale getiren özelliği bulunmaktadır. Genel hukuk mantığında ise rızanın hukuka uygunluk sebebi teşkil ettiğini belirtmeliyiz. Örneğin Türk Ceza Kanunu'nun 26(2) maddesi aynen şöyledir: "Kişinin üzerinde mutlak surette tasarruf edebileceği bir hakkına ilişkin olmak üzere, açıkladığı rızası çerçevesinde işlenen fiilden dolayı kimseye ceza verilmez." Uluslararası hukukta davetle müdahale (*intervention by invitation*) müessesesinin uluslararası hukuka aykırı görülmemesi de rızanın bu işlevinden kaynaklanmaktadır. Makalede davetle müdahalenin uluslararası

¹ Draft Articles on the Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, International Law Commission, 2001

² Demet Şefika Mangır, "Uluslararası Antlaşmalar Hukukunda *Jus Cogens* Normlar ve Kuvvet Kullanımı", **Uluslararası Hukukta Güncel Sorun Alanları**, Ed. Murat Saraçlı, Bingbang Yayınları, Ankara, 2012, s. 32

³ Karışma hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Bunun için bakınız. Funda Keskin, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler**, Mülkiyeliler Vakfı Yayınları, Ankara, 1998

hukuktaki konumu incelenerek 2013 yılının başında başlayan Mali müdahalesi örneği incelenecektir.

2. Davetle Müdahale Kavramı

Davetle müdahale, davet eden hükümetin kendi ülkesi sınırları içinde gerçekleşen iç silahlı çatışmaya⁴ müdahale için yabancı devletten yardım istemesi durumudur.⁵ Yabancı devletin müdahalesi askeri eylemleri (fiili çatışma gibi) içerebileceği gibi davet eden hükümetin askeri güçlerine teknik destek boyutunda da olabilir. Uluslararası Hukuk Enstitüsü'nün (*Institut de Droit International*) 2011 yılında hazırladığı kararda davet üzerine askeri yardım hususunu maddeler halinde belirtilmiştir.⁶ M. Gerhard Hafner'in hazırladığı bu raporda istek üzerine askeri yardım (*military assistance on request*) birinci maddede şu şekilde tanımlanmıştır: "İstek üzerine askeri yardım, diğer devlete o devletin isteği üzerine silahlı güçlerini gönderen bir devletin doğrudan askeri yardımı anlamına gelir." Davetle müdahale dolaylı olarak Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 1974 yılındaki 3314 sayılı saldırının tanımına ilişkin kararında da yer almaktadır. 3. maddenin e) bendinde "bir devletin başka bir devlette sonucusuyla yapılan bir anlaşmaya göre bulunan silahlı kuvvetlerinin o anlaşmada öngörülen hükümlere aykırı şekilde kullanılması veya bu silahlı kuvvetlerinin varlığının bu ülkede anlaşmanın sona ermesinden sonra da sürdürülmesi"⁷ saldırı olarak belirtilmiştir.

Davetle müdahalenin gerçekleşmesi için gereken davet, iki şekilde gerçekleşebilir. Birincisi bu davet yani diğer devletin askeri güçlerinin kullanılması için rıza, *ad hoc* yani bir olay üzerine verilebilir ya da bu rızanın

⁴ Belirttiğimiz iç silahlı çatışma durumu uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmayı da kapsar şekilde uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmanın alt seviyelerini de içerir.

⁵ Georg Nolte, "Intervention by Invitation", **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, online edition, Ed. Rüdiger Wolfrum, 2012

⁶ Institut de Droit International, Sub-Group C, Military Assistance on Request, Rap. M. Gerhard Hafner, 2011, http://www.idi-iil.org/idiE/resolutionsE/2011_rhodes_10_C_en.pdf, Erişim 28.11.2013

⁷ Aslan Gündüz, **Milletlerarası Hukuk: Temel Belgeler, Örnek Kararlar**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 121

daha önceden bir antlaşmayla sınırları çizilebilir.⁸ Antlaşmayla izin verilen müdahalenin (*treaty-based intervention*) uluslararası hukukta kuvvet kullanma yasağı ve devletin iç işlerine karışma yasağının *jus cogens* norm olması sebebiyle hukuka aykırı olacağı yönünde görüşler olsa da çoğunlukla davetin antlaşmaya dayanabileceği kabul edilmektedir.⁹ 1959 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti ile Yunanistan, Türkiye ve İngiltere arasında yapılan Garanti Antlaşması belli durumlarda Kıbrıs'a müdahaleye olanak sağlamaktaydı. Yine ilginç bir örnek olarak Birleşmiş Milletler Antlaşması'nı gösterebiliriz. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Antlaşma'nın 7. bölümü uyarınca barış ve güvenliğin tehdit edildiği veya bozulduğu hallerde bir devlet üzerinde kuvvet kullanılmasına ilişkin önlemler alabilir.¹⁰ Bu antlaşmayı kabul eden devletler bir bakıma bazı haller olduğunda kendi topraklarında güç kullanılmasına rıza gösteriyorlar demektir.¹¹

Davetle müdahale kavramı, davetin verileceği birim bakımından da ikili bir ayrımla incelenebilir. Davet işlemi bir devlete veya birden çok devlete sunulabileceği gibi, bir uluslararası örgüte de yöneltilebilir. Birleşmiş Milletler barışı koruma operasyonları sonucusuna bir örnek teşkil eder. Barışı koruma operasyonları, barışı koruma güçlerinin konuşlanacağı devletin rızası ile gerçekleştirilebilir.¹²

3. Davetin Geçerliliği

Davet işleminin uluslararası hukuk bakımından geçerli olabilmesi için şekli ve maddi bazı şartları taşıması gerekir. Aksi takdirde davet işlemi batıl

⁸ Olivier Corten, **The Law Against War: The Prohibition on the Use of Force in Contemporary International Law**, Hart Publishing, Oxford, 2010, s. 254

⁹ Antlaşmayla izin verilen müdahaleler için bakınız. David Wippman, "Treaty-based Intervention: Who Can Say No?", **The University of Chicago Law Review**, Vol.62, 1995, ss. 607-688

¹⁰ Birleşmiş Milletler Antlaşması Madde 42 : "Güvenlik Konseyi, 41. maddede öngörülen önlemlerin yetersiz kalacağı ya da kaldığı kanısına varırsa, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için, hava, deniz ya da kara kuvvetleri aracılığıyla, gerekli saydığı her türlü girişimde bulunabilir. Bu girişimler gösterileri, ablukayı ve Birleşmiş Milletler üyelerinin hava, deniz ya da kara kuvvetlerince yapılacak başka operasyonları içerebilir."

¹¹ Ashley S. Deeks, "Consent to the Use of Force and International Law Supremacy", **Harvard International Law Journal**, Vol.54(1), 2013, s. 9

¹² Mehmet Öncü, "Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonlarının Hukuki Temelleri", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt.2, No.6, 2006, ss. 37-43

olacaktır ve etki doğurmadığı için müdahaleyi uluslararası hukuka aykırı bir hale getirecektir. Davetin geçerliliği davetin veriliş biçimi ve daveti veren birimin konumu ile alakalıdır.

3.1. Davetin Şekli Geçerliliği: Davet Eden Hükümet

Davetin şekli geçerliliği yabancı askeri gücü davet eden merciinin bu yetkiye sahip olup olmaması ile ilgilidir. Diğer bir deyişle bir devlette hangi birim davet etme yetkisine sahiptir. Davetin şekli geçerliliği özellikle iç savaşla karışan bir devlette resmi hükümetin devlet gücü ile isyancılar arasında gidip geldiği ve bu konuda bir belirsizliğin yaşandığı durumlarda çok önemli bir husustur.

Davetin şekli geçerliliği konusunda devleti uluslararası hukukta kimin temsil edeceği (*state representation*) probleminin belirlenmesi gerekir. Öncelikle belirtmek gerekir ki, sorunun ilk safhalarında aktarılması gereken ülke üzerinde *de facto* kontrol sağlayan birimin devleti temsil edecek konumda olmasıdır.¹³ Yani bu konuda büyük ölçüde uluslararası hukukun *ex factis jus oritur*¹⁴ ilkesi geçerlidir. *De facto* kontrolün, ülkenin bütün kesimlerinde gösterilen bir kontrol olmasına gerek yoktur. Zaten genellikle iç çatışmalarda muhalif güçler ülkenin bir kısmında hakimiyet sağlayabilirler. Fakat bu durum onları devletin resmi temsilcileri yapmaya çoğu zaman yetmeyecektir. Adı geçen ilkenin burada geçerli olması ayrıca aslen bir süreç meselesidir. Örnek olarak Kore Savaşı'ndan sonraki Kuzey Kore'nin durumunu gösterebiliriz. Savaş esnasında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu kararlarında Kore bütün olarak bir devlet şeklinde anılırken zamanla Kuzey Kore'de sağlanan *de facto* kontrol sonucu Kuzey Kore'nin hükümetinin devleti temsil edebileceği durumu uluslararası topluma kabul ettirilmiştir.¹⁵ Sonuçta

¹³ Louise Doswald-Beck, "The Legal Validity of Military Intervention by Invitation of the Government", *British Yearbook of International Law*, Vol.56(1), s. 194

¹⁴ "Hak belli olgulardan kaynaklanır."

¹⁵ James Crawford, *The Creation of States in International Law*, Oxford University Press, New York, 2006, s. 60

da Kuzey Kore ve Güney Kore iki ayrı devlet olarak Birleşmiş Milletler üyesi olmuşlardır.

De facto kontrolün konu bağlamındaki önemine rağmen “etkin kontrol testinin” (*effective control test*) tam olarak sorunlara çözüm olamayacağı yönünde olan görüşler de mevcuttur. Demokratik meşruluk ve halkın iradesini öne çıkaran argümanlar kullanılmaya başlanmıştır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1994 yılında Haiti'de askeri darbeye yönetime gelmiş olan cuntanın gayrimeşruluğunu ilan ettiği ve VII. bölüme dayalı yetkilerine dayanarak cuntadan önceki Aristide hükümetinin tekrar görevine dönmesini sağlayacak önlemlerin alınması gerektiği yönündeki kararı bu argümanlara bir örnek olarak gösterilmektedir.¹⁶ Ama uluslararası hukukta bir hükümetin seçilerek gelme kuralı bir örf ve adet hukuku normu olarak doğmuş değildir.

Devletin meşru hükümeti konusuna savaştan taraflık (*belligerency*) penceresi bağlamında bakılmasının eskidiği yönündeki görüşler de mevcuttur.¹⁷ Savaştan taraflık görüşü ile soruna yaklaşıldığında iç savaşın belli basamakları olduğu ortaya konulur.¹⁸ İlk aşama olan başkaldırıda isyancılara herhangi özel bir statü tanınmaz ve onlara iç hukuk uygulanır. İkinci aşamada ise ayaklanmadır ve bu evrede asilerin silahlı çatışması süreklilik kazanmaya başlamıştır. Ayaklananların tanınması ile üçüncü devletler isyancılara bir kimlik tanırlar ve tanınan bu kimlik doğrultusunda onlarla ilişkiye geçerler. Son aşama olan savaştan taraflık statüsünde isyancılar ülkenin büyük bir kısmını ele geçirmişlerdir ve kendilerine insancıl hukuk kuralları uygulanmaya başlamıştır. Savaştan tarafın meşru hükümet addedilip onun üçüncü devletten yardım istemesinin geçerliliği tartışılmaktadır. Fakat belirtmek gerekir ki, savaştan taraf statüsünün tanınması tanınan birimin hükümet olarak tanınması anlamına gelmemektedir. Ayrıca bir hükümetin meşruluğunu kaybetmesi o hükümetin

¹⁶ United Nations Security Council,S/Res/940,1994

¹⁷ Bu konu hakkında bakınız. Christopher J. Le Mon, “Unilateral Intervention by Invitation in Civil Wars: The Effective Control Test Tested”, *International Law and Politics*, Vol.35,2003,ss. 741-793

¹⁸ Fatma Taşdemir, *Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışma Hukuku*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009, ss. 72-82

devleti temsil etme yetkisini de kaybettiği anlamına gelmemektedir.¹⁹ Fakat belirtmek gerekir ki, bir iç çatışma sivil savaş boyutuna ulaşır ve kimin *de facto* kontrol uyguladığı tam olarak belli olmazsa müdahale iç işlere karışma addedilebilir ve yabancı devletin yardımı bu noktada izin verilebilir nitelikte addedilmeyebilir.²⁰ Bunun yanında self-determinasyon hakkı bağlamında olaya yaklaştığımızda Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 1960 yılında aldığı "Sömürge Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Tanınması Bildirisi"nin²¹ 4. maddesine göre bağımlı halklara yöneltilen silahlı eylemler ve baskıcı önlemler yasaklanmaktadır ve bu halkların bulunduğu devletin dışarıdan yardım almasının bu bakımdan izin verilemez olduğu belirtilebilir. Örnek olarak self-determinasyon prensibinin Güney Afrika apartheid hükümetinin yabancı askeri güçleri davet edebilmesini engellediği düşünülmekteydi.²²

Davetin şekli geçerliliği bağlamında belirtilmesi gereken diğer nokta daveti yapacak makamın ne düzeyde olacağıdır. Örneğin bir vali, bir bakan veya bir genelkurmay başkanı davet etme yetkisine sahip midir? Bu noktada uluslararası hukukta kabul edildiği şekliyle devletin en üst otoriteleri olan başbakan, devlet başkanı veya hükümetin tümü söz konusu olan yetkiyi haizdir.²³ 1983 yılındaki ABD'nin Grenada müdahalesinde rızayı İngiliz Milletler Topluluğu'nun ülkedeki temsilcisi olan genel vali Sir Paul Scoon vermiştir. Fakat müdahale uluslararası toplumun büyük bir kısmı tarafından tepki toplamıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu kararında müdahalenin açıkça uluslararası hukuka aykırı olduğu belirtilmiştir.²⁴

¹⁹ Stefan Talmon, "Recognition of Opposition Groups as the Legitimate Representative of a People", **Chinese Journal of International Law**, Vol.12,2013,s. 239

²⁰ Christine Gray, **International Law and the Use of Force**, Oxford University Press, New York, 2008, s. 81

²¹ United Nations General Assembly, Res. 1514(XV), 14 December 1960

²² Georg Nolte, **a.g.m.**,prg. 22

²³ Olivier Corten, **a.g.e.**,s. 266

²⁴ United Nations General Assembly, A/Res/38/7, Meeting no.43, 2 November 1983

3.2. Davetin Maddi Geçerliliği İçin Aranacak Şartlar

Davetin maddi geçerliliği, yabancı askeri gücün davet edilme işleminin içeriksel olarak batıl olup olmamasıyla alakalıdır. Davetin bu bakımdan davet eden hükümetin hür iradesiyle alınmış olması gerekir. Davet maddi anlamda bazı durumlarda hukuken batıl konumda olabilir. Bir hukuki işlem olarak davet, antlaşma veya tek taraflı işlem şeklinde gerçekleşebilir. Davetin maddi geçerliliğini bu iki şekil bakımından ele alabiliriz.

Davet, tek taraflı işlem veya sözleşme olarak yapıldığında genellikle tartışma konusu olan davet eden hükümetin üzerinde bir baskı kuruluşu kurulmadığıdır. Her iki şekilde benzer bir rejim söz konusudur. Devlete veya devletin yetkili temsilcisine karşı belli bir kuvvet veya kuvvet kullanma tehdidi ile yapılan işlemlerin geçersiz olduğu kabul edilmektedir.²⁵ Devlet yetkilisini cebir ile hukuki işlem yaptırmanın klasik ve eski bir örneği olarak Fransa Kralı Francis I ile Alman İmparatoru Charles V arasında 1526 yılında imzalanan Madrid Antlaşması'nı gösterebiliriz. Antlaşmanın yapıldığı esnada Fransa kralı yaklaşık bir yıllık bir süreyle tutsak durumdadır.²⁶ Sadece devlet yetkilisine değil, devletin kendisine karşı baskı da söz konusu olabilir. 1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 52. maddesi bu hususu ortaya koymaktadır: "*Birleşmiş Milletler Şartı'na geçirilmiş olan milletlerarası hukuk ilkelerini ihlal edecek şekilde kuvvet kullanma tehdidinde bulunmak veya kuvvet kullanmak suretiyle yapılması sağlanan bir andlaşma batıldır.*"²⁷ Madde metninden ve hazırlık çalışmalarından çıkartılacak sonuç, siyasi ve ekonomik baskılar tek başına geçersizlik için yeterli olmayacaktır, aksi takdirde uluslararası hukukun en önemli ilkelerinden olan *pacta sunt servanda* (ahde vefa) zarar görebilir.²⁸

²⁵ Mehmet Emin Çağırın, **Uluslararası Hukukta Devletin Tek Taraflı İşlemleri**, Platin, Ankara, 2005, s. 498

²⁶ Thilo Rensmann, "Article 51, Coercion of a representative of a state", **Vienna Convention on the Law of Treaties**, Ed. Oliver. Dörr ve Kirsten Schmalenbach, Springer, Heidelberg, 2012, s. 858

²⁷ Aslan Gündüz, **a.g.e.**, s. 197

²⁸ Mark E. Villiger, **Commentary on the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties**, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2009, s. 644

Davet işleminin maddi geçersizliğine örnek olarak Sri Lanka ve Hindistan arasında 1987 yılında imzalanan antlaşma gösterilmiştir. Antlaşmaya göre Hintli askeri güçlerin Sri Lanka topraklarına ayrılıkçı Tamil Kaplanları ile mücadele amaçlı olarak girmesine izin veriliyordu. Fakat bu antlaşmanın Hindistan'ın kuvvet kullanma tehdidi altında yapıldığı ve geçersiz olduğu belirtilmektedir.²⁹

Yine davetin maddi geçersizliği konusunda tartışmalı bir örnek de İkinci Dünya Savaşı'ndan verilebilir. Japon güçlerinin Tayland'da güç kullanması olayı Tayland'ın rızası dolayısıyla Uluslararası Tokyo Askeri Mahkemesi tarafından incelenmemiştir.³⁰ Fakat İkinci Dünya Savaşı ortamı içinde Tayland'ın rızasının ne ölçüde hür iradesine dayandığı tartışmalıdır.

4. Davetle Müdahalenin Sınırları

Salt davetin varlığı yabancı devletin müdahalesini uluslararası hukuka uygun kılmaya yetmeyebilir. Davetin sınırları olarak belirtebileceğimiz durumda davetin yabancı askeri güçler için bizatihi içeriksel bir sınır teşkil etmesi ve davetin kendisinin sınırsız olmayıp uluslararası hukuku ihlal edemeyeceği hususu belirir.

4.1. Davetle Müdahalenin Sınırları Olarak Davetin İçeriği

Davet edilen yabancı askeri güçlerin davetin içeriğince belirlenen sınırları mevcuttur. Davetin içeriği yabancı askeri güçlerin nasıl ve ne şekilde davranabileceğinin haritasını çizer. Davetin içeriği aşıldığında iç işlerine karışma ve kuvvet kullanma yasağı çiğnenmiş olur. Misal olarak, davetle müdahale ülkenin belli bir bölgesi için öngörülmüşse yabancı askeri güçlerin diğer bölgelerde kuvvet kullanması uluslararası hukuka aykırı olacaktır. Ayrıca davet eden devlet davetini istediği anda geri alabilir. Davet geri alındığında yabancı askeri güçler ülkeyi terk etmek zorundadır.

²⁹ Roshani M. Gunawardene, "Indo-Sri Lanka Accord: Intervention by Invitation or Forced Intervention?", *North Carolina Journal of International Law and Commercial Regulation*, Vol. 16, 1991, ss. 222-224

³⁰ Ian Brownlie, *International Law and the Use of Force by States*, Oxford University Press, London, 1963, s. 317

4.2. Davetle Müdahalenin Sınırları Olarak Uluslararası Hukuk

Hükümetin yabancı güçleri davet etme yetkisinin de uluslararası hukuktan kaynaklanan belli sınırları vardır. Davet etme yetkisinin içeriğinin sınırları bu durumda davet eden devletin normal olarak kendisinin yapamayacağı davranışlar için başka devleti yetkilendiremeyeceği durumlar için geçerlidir. Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun 2001'de hazırladığı "Uluslararası Hukuka Aykırı Fiilleri Dolayısıyla Devletin Sorumluluğu" adlı çalışmasının 8. maddesi "bir kişinin ya da bir grup kişinin davranışı, şayet bu kişi ya da grup bu davranışı yaparken, devletin talimatları, emri ya da denetimi altında ise, uluslararası hukuka göre devletin fiili kabul edilir."³¹ şeklindedir. Davet edilmiş yabancı güçlerin davet eden devletin denetimi altında olduğunu düşünebiliriz. Bu durumda davet edilenin fiilleri davet edene izafe edilebilir. Davet eden devlet davet ettiği güçlerin uluslararası hukuku çiğneyeceği genişlikte bir davet ortaya koyamaz. Örneğin davet eden devlet yabancı askeri güçlere savaş dışı kalmış kişilerin öldürülmesi yetkisini veremez.

Davetle müdahalenin genel rejimi ortaya konduktan sonra 2013 yılındaki Mali'nin daveti ve buna binaen gerçekleşen Fransız müdahalesi ele alınacaktır. Mali'ye yapılan müdahalenin davetle müdahale kavramı çerçevesinde uluslararası hukuka uygun olup olmadığını anlamak için Mali'nin kısa bir tarihçesinden sonra incelenecek olay bağlamındaki gelişmeler değerlendirilecektir.

5. Mali ve Davetle Müdahale

5.1. Mali'nin Kısa Tarihi ve Toplumsal Yapısı

Mali, Batı Afrika'da yer alan fakat denize kıyısı olmayan bir devlettir. 1892'de Fransız sömürgesi altına alınmadan önce bölgede pek çok krallık

³¹ Hakkı Hakan Erkiner, **Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu**, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2010, s. 309

kurulmuştu. Fransızlar gelmeden önce bölgede Bamana, Mali ve Songay krallıkları hüküm sürdüler.³² 1800'lü yıllardan itibaren Mali'nin bulunduğu bölgeye Fransız kolonicileri gelmeye başlamıştı. 1892'de kurulan ilk koloniden sonra kurulan diğer koloniler 1895 yılında Fransız Batı Afrika Federasyonu adıyla birleştirildi. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Afrika'daki sömürgeler bağımsızlık savaşına giriştiler. 1959'de geniş çapta kurulmaya çalışılan Mali Federasyonu dağılınca, eski Fransız Sudanı 1960 yılında Mali olarak bağımsızlığını ilan etti.

Harita.1. Mali Siyasi Haritası

İlk başkan Modibo Keita, sosyalist bir çizgi izledi ve Sovyetler Birliği ve Çin ile iyi ilişkiler kurmaya çalıştı. Kurulduğu yıllarda Mali, bağlantısız bir dış politika izlemeye yöneldi. Örneğin Cezayir'deki savaşın durdurulmasını

³² Stephen R. Wooten, "Mali", **Encyclopedia of Twentieth-Century African History**, Ed. Paul Tiyambe Zeleza, Routledge, London, 2002, s. 345

isteyen Mali, ülkesindeki Fransız askeri üslerini kapattı.³³ Keita'nın iç politikada izlediği reformlar başarıya ulaşamadı. 1963 yılında sosyalist politikadan mutlu olmayan Tuaregler bir isyan başlattı ve bastırılan diğer isyanlar 1968 yılında Keita'nın askeri bir darbeye indirilmesine kadar devam etti.³⁴ Askeri darbeye yönetimin başına Moussa Traore geçti ve uzun bir süre yönetimde kaldı. Devrildiği 1991 yılına kadar Mali'nin dağılık yapısını güçlendirmeyi amaçladı. Bu yönde otoriter bir tutum izledi. Yapılan seçimler daha çok göstermelik oluyordu. Traore'den sonra demokrasi Mali'de zor ve yavaş da olsa bir takım ilerlemeler kaydetti.

1992'de Alpha Oumar Konare, Mali'nin ilk demokratik ve çok adaylı başkanlık seçiminden galip ayrıldı. On yıllık bir iktidardan sonra yerini Amadou Toumani Toure'ye bıraktı. Afrika kıtasındaki karışıklıklara ve fakirliğe rağmen Mali bu dönemde göreceli bir istikrar ve ekonomik gelişme yakaladı.

Mali'nin nüfusunun günümüzde 14 milyon civarı olduğu düşünülmektedir. Ülkenin coğrafyası kalitesiz toprak ve kuraklık nedeniyle tarıma elverişli değildir ve bu durum ülkenin fakirliğini artıran nedenlerden biridir. Ülkede farklı etnik gruplar yer almaktadır. Mali halkının yaklaşık yüzde doksanı İslam dinine mensuptur ve diğer yüzde beşlik iki kısmı Hristiyanlar ve yerel dinler oluşturur. Fakat İslam anlayışı çoğu zaman geleneksel inanışlarla ve ezoterik bilgilerle birlikte hayat sürer. Ülkenin baskın etnik grubu Mande halkıdır (Bambara, Malinke ve Sarakole halkları) ve bu etnik grup yaklaşık olarak nüfusun yarısını oluşturmaktadır.³⁵ Diğer etnik halk grupları olarak Fula (%17), Voltaik (%12), Tuaregler ve Murlar (%10) ve Songayları (%6) sayabiliriz. Mali tarihte ve günümüzde diğer çoğu Afrika devletlerinin de sorunu olan etnik çatışmalardan muzdarip bir devlettir. 2012 yılında gerçekleşen askeri darbe ve sonrasında yaşanan çatışma neticesinde

³³ Türkkaya Ataöv, **Afrika: Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1977, s. 230

³⁴ Pierre Boilley, "Mali, Republic of: Keita, Modibo, Life and Era of", **Encyclopedia of African History**, Ed. Kevin Shillington, Taylor&Francis, New York, 2005, s. 930

³⁵ "Mali", **Worldmark Encyclopedia of the Nations**, Gale, Farmington Hills, 2004, s. 344

Fransa'nın müdahalesine sebep olan olaylar dizisi de bu etnik çatışmaların son bir örneğini teşkil etmektedir.

5.2. Mali'de Askeri Darbe ve Fransa'nın Müdahalesine Giden Süreç

21 Mart 2012 tarihinde Afrika'da demokrasinin göreceli olarak filizlenmeye başladığı Mali'de askerler hükümeti devirdi. Darbeden önce Arap Baharı'nın başlamasıyla Libya'da devrilme aşamasına gelen Kaddafi yönetiminin ülkede yarattığı iktidar boşluğu Mali'nin kuzey bölgelerine yoğun bir silah akışını başlatmıştı.³⁶ Mali'nin kuzey bölgelerinde ise pek çok kez ayaklanma çıkartmış olan Tuaregler³⁷ yaşamaktaydı. 2011 yılında bu bölgedeki Tuaregler, Azawad'ın Özgürlüğü için Ulusal Hareket³⁸ adıyla birleşmişlerdi. Hükümet güçleri ile isyancılar arasında yoğun çatışmalar başladı. Bu noktada Tuareglerin hepsinin de isyancı olmadıklarını belirtmek gerekir. Bazı Tuareg kabileleri ayrılıkçı hareketlerden rahatsızdılar ve devlet kuvvetlerinin yanında yer aldılar.

Mali'nin kuzey bölgelerindeki iktidar boşluğu sadece ayrılıkçı Tuaregler için bir fırsat değildi. Bölgedeki karışıklık İslami Mağrip El Kaidesi'ni de buraya çekmişti. 2009'a kadar ikinci bir Afganistan olmak istemeyen Mali yönetimi, İslami Mağrip El Kaidesi ile çatışmaya girmekten çekiniyordu.³⁹ Tuareglerin isyanı ile daha da karışan bölgede Mali yönetimi üstünlüğü sağlayamadı. Bu ortam Mali'de askeri darbeyi hazırladı. Darbeden sonra bir

³⁶ Adam Nossiter, "Soldiers Overthrow Mali Government in Setback for Democracy in Africa", **New York Times**, 22 Mart 2012

³⁷ Tuaregler Afrika'nın kuzey bölgelerinde bugün Cezayir, Mali, Libya, Burkina Faso ve Nijer'in ülke sınırları içerisinde yaşayan Berberi dillerini konuşan etnik bir gruptur. Nüfuslarının 1.5 ile 2 milyon arasında olduğu tahmin edilmektedir. Afrika'nın eski halklarından biridir ve eski tarihi kayıtlarda kendilerinden uzun örtü giyen insanlar olarak bahsedilmektedir. Bugün de bu özelliklerini sürdürdükleri söylenebilir. Tuareglerin çoğu İslam dinini benimsemiştir. Çoğunlukla göçebe bir hayat sürerler. Tuaregler hakkında bakınız. John A. Shoup, "Tuareg/Tuwariq", **Ethnic Groups of Africa and Middle East: An Encyclopedia**, ed. John A. Shoup, ABC-Clio, Santa Barbara, 2011, ss. 295-300

³⁸ Azawad , Tuareglerin ülkenin kuzey kısmına verdiği isimdir.

³⁹ Olivier Guitta, "Al-Qaeda in the Islamic Maghreb: A Threat for the West", **Defence Against Terrorism Review**, Vol.3(1),2010,s.67

anarşi ortamına dönüşen durumda ayrılıkçı Tuaregler Azawad'da bağımsızlık ilan ettiler. Bu ilan Afrika ülkeleri ve Fransa tarafından kabul görmedi.

İyice zayıflayan bölgede 2012 yılının Haziran ayında İslamcı örgütler birlik kurarak Azawad bölgesinde şeriat ilan ettiler. Bu birlik içinde Ensaruddin, Batı Afrika Tevhid ve Cihad Hareketi ve İslami Mağrip El Kaidesi yer almaktaydı.⁴⁰ Son durum kuzey ve batı Afrika'daki ülkelerin güvenliği için daha tehlikeli bir yapı arz ediyordu. Bu nedenle Mali'nin yeni hükümetinin daveti üzerine Fransa Mali'nin kuzeyinde askeri operasyona başladı.

5.3. Fransa'nın Askeri Operasyonu: “Operation Serval” ve Uluslararası Hukuk

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Fransa'nın askeri müdahalesi olmadan önce Mali'deki kriz hakkında bir takım kararlar almıştı. Güvenlik Konseyi 20 Aralık 2012 tarihinde 2085 sayılı kararında ECOWAS (*Economic Community of West African States*) bünyesinde kuruluan AFISMA'yı (*African-led International Support Mission in Mali*) Mali devlet güçlerine yardım etmek üzere görevlendirdi.⁴¹ Ocak 2013'ün başlarında kuzeydeki İslami örgütler güneye doğru inmeye başlamıştı. Gao, Timbuktu ve Kidal gibi büyük şehirler isyancıların eline geçmişti. Mali'de geçici başkan Dioncounda Traore Fransa'dan askeri yardım talep etti. Bu davet üzerine Fransa'nın “*Operation Serval*” adını verdikleri müdahale başladı. Mali'nin bu daveti ve ardından gelen Fransa müdahalesi uluslararası kamuoyunda hukuki bağlamda bir tepki toplamadı.⁴² Fransa operasyon hakkındaki amacının ülkenin kuzeyinde güç kazanan İslami terörist örgütleri yok etmek olduğunu ve geçici başkan Traore ile işbirliği içerisinde fiillerinin uluslararası hukuk çerçevesinde

⁴⁰ Mustafa Yayla ve İbrahim Tıgılı, “Afrika'yı Kolonileştirmenin Yeni Yüzü: Mali”, **Kırklareli Üniversitesi Afrika Araştırmaları Merkezi**, Afrika Analiz No: 1,2013,s. 3

⁴¹ United Nations Security Council,S/Res/2085(2012)

⁴² Karine Bannelier ve Theodore Christakis, “Under Security Council's Watchful Eyes: Military Intervention by Invitation in the Malian Conflict”, **Leiden Journal of International Law**, Vol.26,2013,ss.865-866

gerçekleştiğini açıkladı.⁴³ Kısa sürede Fransız askeri güçleri bölgede İslami örgütleri etkisiz hale getirmeye yaklaştı. Nisan 2013'te de operasyon devam ederken Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi aldığı kararda Fransa'nın müdahalesinin Mali devletinin yetkililerinin davetiyle gerçekleştiğini teyit ediyordu.⁴⁴ Bunun yanında AFISMA'nın yetkilerinin kurulacak olan MINUSMA'ya (*United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali*) devredilmesini öngörüyordu ve MINUSMA'yı Mali'de yapılacak seçimlerden insan haklarının ülkede korunmasına, insani yardım alınmasından devletin yeniden inşasına kadar birçok konuda görevlendiriyordu. Ayrıca Fransız ordularının MINUSMA'ya destek vereceği kararda belirtilmiştir. Güvenlik Konseyi bu durumda davetle müdahale opsiyonunu sona mı erdirmiştir sorusu akla gelmektedir. Bannelier ve Christakis, Güvenlik Konseyi'nin Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın VII. bölümüne dayanarak isterse davetle müdahale hukuki dayanağını sonlandırabileceğini fakat bu kararında böyle bir kastının olmadığını belirtmektedirler.⁴⁵ Yani karara rağmen Fransa davetle müdahale hukuki dayanağını kullanabilir.

Fransa'nın bu müdahalesi davetle müdahale bağlamında uluslararası hukuka uygundur.⁴⁶ Öncelikle davetle müdahalenin maddi şartları bağlamında davet alınırken bir kuvvet tehdidi veya kuvvet kullanımı gözükmemektedir. Ayrıca Fransa'nın askeri müdahalesinin ismi olan "Operation Serval"ın başlaması için gereken davet, şekli şartlar bağlamında Mali devletinin üst otoritesinden gelmiştir. Bunun yanında davet eden hükümet askeri darbeye iş başına gelmesine rağmen tanınan bir hükümettir ve henüz ülkenin büyük bir kısmında *de facto* kontrolünü yitirmemiştir. Fransa'nın operasyonuna başından beri ABD, İngiltere, İspanya, Çad, İsveç, Almanya gibi pek çok devlet yardım etmektedir. Darbeden sonra hükümet olan cunta, kısa süre sonra yönetimden ayrılacağını açıklaması ve geçici

⁴³ Hugh Schofield, "Mali and France 'Push Back Islamist'", **BBC**, 12 Ocak 2013

⁴⁴ United Nations Security Council, S/Res/2100/(2013)

⁴⁵ Karine Bannelier ve Theodore Christakis, **a.g.m.**, s. 873

⁴⁶ Fatma Taşdemir, "Davetle Müdahale: Fransa'nın Mali'ye Askeri Müdahalesi", 15 Ocak 2013, <http://www.ankarastrateji.org/yazar/doc-dr-fatma-tasdemir/davetle-mudahale-fransa-nin-mali-ye-askeri-mudahalesi/>, Erişim 01.12.2013

yönetime yetkilerini bırakması üzerine ECOWAS dahil pek çok devletle de anlaşma sağlanmıştı. Böylece belirtmek gerekir ki davet, maddi ve şekli şartların gereklerini yerine getirdiği için batıl değildir.

6. Sonuç

Davetle müdahale kavramı, bünyesinde bulunan rıza dolayısıyla bir bakıma uluslararası hukuka uygunluk nedeni yaratmaktadır. Hukukun mantığında yer alan hukuka uygunluk nedenleri ceza hukuku, borçlar hukuku gibi alanlarda sorumluluğu ortadan kaldırırken; uluslararası hukukta da davetle müdahale örneğinde görüldüğü gibi hukuka uygunluğu sağlamaktadır. Davetin bu işlevi görebilmesi geçerliliğine bağlıdır. Mali müdahalesinde de davetin maddi ve şekli açıdan geçerliliği sağladığı anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

- “Mali”, **Worldmark Encyclopedia of the Nations**, Gale, Farmington Hills, 2004
- Adam Nossiter, “Soldiers Overthrow Mali Government in Setback for Democracy in Africa”, **New York Times**, 22 Mart 2012
- Ashley S. Deeks, “Consent to the Use of Force and International Law Supremacy”, Harvard **International Law Journal**, Vol.54(1), 2013, ss. 1-60
- Aslan Gündüz, **Milletlerarası Hukuk: Temel Belgeler-Örnek Kararlar**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2009
- Christine Gray, **International Law and the Use of Force**, Oxford University Press, New York, 2008
- Christopher J. Le Mon, “Unilateral Intervention by Invitation in Civil Wars: The Effective Control Test Tested”, **International Law and Politics**, Vol.35,2003,ss. 741-793
- David Wippman, “Treaty-based Intervention: Who Can Say No?”, **The University of Chicago Law Review**, Vol.62, 1995,ss. 607-688
- Demet Şefika Mangır, “Uluslararası Antlaşmalar Hukukunda *Jus Cogens* Normlar ve Kuvvet Kullanımı”, **Uluslararası Hukukta Güncel Sorun Alanları**, Ed. Murat Saraçlı, Bingbang Yayınları, Ankara,2012,ss. 21-40
- Draft Articles on the Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, International Law Commission,2001
- Fatma Taşdemir, **Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışma Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009
- Fatma Taşdemir, “Davetle Müdahale: Fransa'nın Mali'ye Askeri Müdahalesi”,15 Ocak 2013, <http://www.ankarastrateji.org/yazar/doc->

dr-fatma-tasdemir/davetle-mudahale-fransa-nin-mali-ye-askeri-mudahalesi/, Erişim 01.12.2013

- Funda Keskin, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler**, Mülkiyeliler Vakfı Yayınları, Ankara, 1998
- Georg Nolte, “Intervention by Invitation”, **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, online edition, Ed. Rüdiger Wolfrum, 2012
- Hakkı Hakan Erkiner, **Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu**, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2010
- Hugh Schofield, “Mali and France ‘Push Back Islamist’”, **BBC**, 12 Ocak 2013
- Ian Brownlie, **International Law and the Use of Force by States**, Oxford University Press, London, 1963
- Institut de Droit International, Sub-Group C, Military Assistance on Request, Rap. M. Gerhard Hafner, 2011, http://www.idi-iiil.org/idiE/resolutionsE/2011_rhodes_10_C_en.pdf, Erişim 28.11.2013
- James Crawford, **The Creation of States in International Law**, Oxford University Press, New York, 2006
- John A. Shoup, “Tuareg/Tuwariq”, **Ethnic Groups of Africa and Middle East: An Encyclopedia**, ed. John A. Shoup, ABC-Clio, Santa Barbara, 2011, ss. 295-300
- Karine Bannelier ve Theodore Christakis, “Under Security Council’s Watchful Eyes: Military Intervention by Invitation in the Malian Conflict”, **Leiden Journal of International Law**, Vol.26,2013,ss.855-874
- Louise Doswald-Beck, “The Legal Validity of Military Intervention by Invitation of the Government”, **British Yearbook of International Law**, Vol.56(1), ss. 189-252
- Mark E. Villiger, **Commentary on the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties**, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2009

- Mehmet Emin Çağırın, **Uluslararası Hukukta Devletin Tek Taraflı İşlemleri**, Platin, Ankara, 2005
- Mehmet Öncü, “Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonlarının Hukuki Temelleri”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt.2, No.6, 2006,ss. 31-57
- Mustafa Yayla ve İbrahim Tıgılı, “Afrika’yı Kolonileştirmenin Yeni Yüzü: Mali”, **Kırklareli Üniversitesi Afrika Araştırmaları Merkezi**, Afrika Analiz No: 1,2013
- Olivier Corten, **The Law Against War: The Prohibition on the Use of Force in Contemporary International Law**, Hart Publishing, Oxford, 2010
- Olivier Guitta, “Al-Qaeda in the Islamic Maghreb: A Threat for the West”, **Defence Against Terrorism Review**, Vol.3(1),2010,ss. 53-70
- Pierre Boilley, “Mali, Republic of: Keita,Modibo, Life and Era of”, **Encyclopedia of African History**, Ed. Kevin Shillington, Taylor&Francis, New York, 2005
- Roshani M. Gunawardene, “Indo-Sri Lanka Accord: Intervention by Invitation or Forced Intervention?”, **North Carolina Journal of International Law and Commercial Regulation**, Vol. 16, 1991,ss. 211-234
- Stefan Talmon, “Recognition of Opposition Groups as the Legitimate Representative of a People”, **Chinese Journal of International Law**,Vol.12,2013,ss. 219-253
- Stephen R. Wooten, “Mali”, **Encyclopedia of Twentieth-Century African History**,Ed. Paul Tiyambe Zeleza, Routledge, London,2002
- Thilo Rensmann, “Article 51,Coercion of a representative of a state”, **Vienna Convention on the Law of Treaties**, Ed. Oliver. Dörr ve Kirsten Schmalenbach,Springer,Heidelberg, 2012
- Türkkaya Ataöv, **Afrika: Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları,Ankara, 1977

- United Nations General Assembly, A/Res/38/7, Meeting no.43, 2 November 1983
- United Nations General Assembly, Res. 1514(XV), 14 December 1960
- United Nations Security Council,S/Res/2085(2012)
- United Nations Security Council,S/Res/2100/(2013)
- United Nations Security Council,S/Res/940, (1994)

ÖZGEÇMİŞ

1987 yılında Çanakkale’de doğdu. 2005 yılında Çanakkale Milli Piyango Anadolu Lisesi’nden mezun oldu. Lisansını Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde 2009 yılında tamamladı. Kırklareli Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler bölümü Devletler Hukuku anabilim dalında akademik hayatına başladı ve lisansüstü eğitim için Gazi Üniversitesi’ne görevlendirildi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı’nda yüksek lisansını bitirdi ve halen aynı yerde doktorasını sürdürmektedir. Uluslararası hukuk, kamu hukuku ve uluslararası ilişkiler alanında makaleleri yayınlandı. 2013 yılında “Uluslararası Hukukta Hedef Alarak Öldürme” isimli kitabı basıldı.